

1 Werkwoorden: de belangrijkste valkuilen

1.1 Hoe zit het ook alweer met dat kofschip?

We hebben in het Nederlands regelmatige werkwoorden (*werken* – *werkte* – *gewerkt*) en onregelmatige werkwoorden (*zien* – *zag* – *gezien*). De regelmatige vervoeg je volgens een vaste regel (met *d* of *t*) en de onregelmatige gaan buiten de regels om (die moet je dus uit het hoofd kennen of opzoeken). Het merkwaardige is dat de meeste fouten niet gemaakt worden bij de onregelmatige werkwoorden (niemand schrijft *geziend* in plaats van *gezien*), maar bij de ‘gewone’ regelmatige werkwoorden – het zal ermee te maken hebben dat we juist de onregelmatige werkwoorden veel meer gebruiken.

Daarom deze tip. Als je niet weet hoe je een werkwoord moet vervoegen, kies dan een werkwoord waarbij je hoort en ziet wat er gebeurt en gebruik dat als voorbeeld.

De werkwoorden *fietsen* en *rennen* zijn daar heel geschikt voor:

Fietsen

ik	fiets	fietste
jij	fiets t	fiets te
<i>fiets jij</i>		
u	fiets t	fiets te
hij/zij/het	fiets t	fiets te
wij	fiets en	fiets ten

Rennen

ik	ren	rende
jij	ren t	ren de
<i>ren jij</i>		
u	ren t	ren de
hij/zij/het	ren t	ren de
wij	ren nen	ren den

jullie	fietsen	fietsen	jullie	rennen	renden
zij	fietsen	fietsen	zij	rennen	renden
ik heb	gefiets		ik heb	gerend	

De basis voor de vervoeging is de stam en die krijg je door de *-en* eraf te halen (en bij *rennen* ook nog een extra *n*, want we hebben nooit een dubbele medeklinker aan het eind van een woord). We zien dat er in de tegenwoordige tijd soms een *t* (dus nooit een *d*) bijkomt en voor de meervoudsvormen *-en* (plus een extra *n* bij *rennen*), maar niet bij *ren jij* en *fiets jij*. In de verleden tijd komt er *te(n)* of *de(n)* bij en bij de voltooiden tijd *ge-* plus *d* of *t*.

Wanneer was het ook alweer *t* (*te*, *ten* of *ge+t*) en wanneer *d* (*de*, *den* of *ge+d*)? Daar hadden we op de basisschool al een woord voor: *'t kofschip*. Als een stam eindigt op een medeklinker uit dat woord (*t*, *k*, *f*, *s*, *ch* of *p*) dan wordt het een *t*, in alle andere gevallen wordt het een *d*. Soms wordt overigens niet *'t kofschip* gebruikt, maar *'t fokschaap*, dat dezelfde medeklinkers bevat.

Wat ook weer de stam was? Je neemt dus het hele werkwoord (*fietsen*, *lopen*, *rennen*), haalt er de *-en* af (*fietsen* wordt dus *fiets*) en zorgt ervoor dat het goed uitgesproken wordt (dus *lopen* wordt niet *lop*, maar *loop*) én dat er geen dubbele medeklinkers op het eind staan (dus *rennen* wordt niet *renn*, maar *ren*).

We nemen het werkwoord *antwoorden* en vullen dat in op de open plaatsen van de volgende zin:

- Hij ... nu hetzelfde als hij gisteren ... maar ... jij nu hetzelfde als je morgen ...?

De stam van *antwoorden* is *antwoord* en dat eindigt op een *d*. Die zit niet in *'t kofschip*. Volgens de tip van de vorige pagina kunnen we het best de werkwoorden *rennen* en *fietsen* gebruiken om te horen hoe het vervoegd wordt, omdat de stam daarvan eindigt op een *n*, die immers ook niet in *'t kofschip* zit. Vullen we hier dus *rennen* in, dan wordt het:

- Hij *rent* nu hetzelfde als hij gisteren *rende*, maar *ren* jij nu hetzelfde als je morgen *rent*?

Dus wordt het ook:

- Hij *antwoordt* nu hetzelfde als hij gisteren *antwoorde*, maar *antwoord* jij nu hetzelfde als je morgen *antwoordt*?

Zo zijn er natuurlijk ook werkwoorden met een *t*. Het werkwoord *lusten* bijvoorbeeld. Vul het maar eens in:

- Na die griezelfilm ... jullie gisteravond nog steeds pinda's, terwijl jullie nu ineens niets meer ...

De stam van *lusten* eindigt op een *t* en dat is een letter uit 't *kofschip*. We kunnen dus als voorbeeld *fietsen* nemen, met de *s* die ook in 't *kofschip* zit:

- Na die griezelfilm *fietsten* jullie gisteravond nog steeds pinda's, terwijl jullie nu ineens niets meer *fietsen*.

Dus:

- Na die griezelfilm *lustten* jullie gisteravond nog steeds pinda's, terwijl jullie nu ineens niets meer *lusten*.

1.2 *Gebeurt of gebeurd?*

Gebruik *fietsen* en *rennen* vooral ook bij werkwoorden die beginnen met *ver-*, *her-*, *be-*, *ont-* en *ge-*. Deze laatste krijgen in de voltooide tijd namelijk geen (extra) *ge-* voor de stam, waardoor je aardig in de war kunt raken. Probeer maar eens *veranderen* in te vullen in de volgende zin:

- Hoewel er de laatste jaren niets is ... op die school, zul je straks zien dat er dankzij onze actie toch iets ...

Als het goed is, heb je ingevuld:

- Hoewel er de laatste jaren niets is *veranderd* op die school, zul je straks zien dat er dankzij onze actie toch iets *verandert*.

Toegegeven, je krijgt vaak vreemde zinnen als je *rennen* en *fietsen* als hulp invult. Maar heus, dat went op den duur.

1.3 *Verhuisd of verhuist?*

Een extra complicatie bij dit kofschipverhaal vormen werkwoorden als *verhuizen* en *geloven*. Die hebben namelijk een stam die eindigt op wat je een ‘vermomde’ *v* of *z* zou kunnen noemen: je schrijft zodra de *-en* wegvalt een *f* of een *s*, maar je moet bij de vervoeging denken aan een *v* en een *z*. Dus, al lees je bij *verhuis* een *s*, je moet uitgaan van de stam *verhuiz*. Dat schrijf je met een *z* en die zit niet in ‘t *kofschip*. En zo denk je bij *geloven* niet aan de *f* van *geloof*, maar aan de *v* van *gelov*, die ook niet in ‘t *kofschip* zit.

Net zoals: *hij rent* – *hij heeft gerend*

wordt het: *hij verhuist* – *hij is verhuisd* en *hij gelooft* – *hij heeft geloofd*

Kort geformuleerd: kijk bij een stam die eindigt op een *f* of een *s* eerst of het gaat om een ‘vermomde’ *v* of *z*.

1.4 *Beantwoorde of beantwoordde?*

Nóg een complicatie: een werkwoordsvorm (om precies te zijn het voltooid deelwoord) kan gebruikt worden als bijvoeglijk naamwoord. Zoals in *de gekleurde boeken* de vorm *gekleurde* een bijvoeglijk gebruikte vorm van *kleuren* is. Vandaar: **als je voor een werkwoordsvorm een bijvoeglijk naamwoord kunt invullen, bedenk dan dat er hoogstens een *e* bij kan komen** en er dus geen medeklinkers worden verdubbeld. Als hulpmiddel kun je

een bijvoeglijk naamwoord gebruiken dat niet van een werkwoord is afgeleid.

Voorbeelden:

- Zoals je leest uit *het groene boek* en *een groen boek*, lees je ook uit *het gekleurde boek* en *een gekleurd boek*. Heeft iemand dat boek verbrand, dan spreken we over *het verbrande boek*.
- Een voorbeeld waarbij het niet om een bijvoeglijk naamwoord gaat: misschien **kende** (stam *ken* + *de*) jij degene die dat boek verbrand**de** (stam *verbrand* + *de*)?
- Of, om eens iets anders te nemen, je spreekt van *de stiekeme liefde*, dus ook over *de beantwoorde liefde*, ondanks de zin *hij beantwoord**de** haar liefde*, want daarin kun je de werkwoordsvorm niet vervangen door een bijvoeglijk naamwoord (*hij stiekeme haar liefde...?*).

1.5 'Engelse' werkwoorden

Voor de vervoeging van werkwoorden van Engelse herkomst geldt volgens de nieuwe spelling van 2005 de volgende regel:

Is de laatste letter, of de laatste letter voor een onuitgesproken *e* een medeklinker uit het woordje *kofschiptaxi*, dan krijgt de verleden tijd *-te(n)* en de voltooiden tijd *-t*, en is dit niet het geval, dan gebruiken we *-de(n)* voor de verleden tijd en *-d* voor de voltooiden tijd (*hij breakdancete tot hij zijn nek brak*).

Hierbij de volgende aantekeningen:

- We hebben hier *kofschiptaxi* in plaats van *'t kofschip* gebruikt om te benadrukken dat de *t* en de *x* erbij horen.

- Als de stam van een werkwoord op een uitgesproken klinker eindigt, dan krijgt de verleden tijd *-de(n)* en de voltooid tijd *-d* (ik *sprayde*, wij hebben *gesprayd*).
- Bij het werkwoord *leasen* laten we de *e* staan (ik *lease*, jij *leaset*, hij heeft *geleased*; overigens mag ‘geleaset’ ook).
- Bij werkwoorden met een ‘lange o’ als laatste uitgesproken klinker heeft de stam geen *e* en een dubbele *o* (ik *scoor*, jij *scoort*).

2 Wat aaneengeschreven moet worden

2.1 Samenstellingen in het algemeen

Laat je nooit van de wijs brengen door het Engels, want het principe voor het Nederlands is verrukkelijk eenvoudig: **schrijf alle samenstellingen van woorden die zelfstandig kunnen voorkomen aan elkaar.**

Dat betekent dat je in ieder geval alle woorden die je als *zelfstandige naamwoorden* kunt zien, aan elkaar schrijft. Je kunt over het algemeen vrij gemakkelijk zien of een deel van een samenstelling een zelfstandig naamwoord is door er *een*, *de* of *het* voor te zetten. Het is inderdaad een zelfstandig naamwoord als dit lukt zonder dat dit woord daardoor een andere betekenis krijgt.

Bijvoorbeeld:

- *de markt* en *het segment*, vormen samen *het marktsegment*
- *de ski* en *de verhuur* vormen samen *de skiverhuur*
- *de tandarts* en *de assistent* vormen samen *de tandartsassistent*

Nu zijn er een paar complicaties:

- In de eerste plaats krijg je soms wel erg lange of moeilijk leesbare woorden. In dat geval plaats je een verbindingsstreepje: *garageingang* moet je als *garage-ingang* schrijven, zodat duidelijk is dat er geen *gein* in zit.

- Als je binnen een zin een kuil waar je in kunt vallen, wilt onderscheiden van een uilensoort die *valkuil* wordt genoemd, kun je beter *val-kuil* en *valk-uil* schrijven.
- Functies en beroepen die een combinatie van twee gelijkwaardige grootheden zijn, kun je ook beter door een streepje scheiden – een *schilder-dichter* bijvoorbeeld, omdat *schilderdichter* je zou kunnen laten denken aan iemand die een schilderachtige dichtstijl heeft.

Om het allemaal nog iets minder simpel te maken:

- Wanneer je er *van de* of *van het* tussen kunt zetten, schrijven we de delen los zoals bij *bezoekers toiletten* als het gaat om de bezoekers van de toiletten (maar *bezoekerstoiletten* als het gaat om de toiletten die door de bezoekers gebruikt mogen worden). Zo schrijven we ook functies waarbij het tweede deel een specificatie is van het eerste deel, helemaal los – zoals bij *hoofd personeel* en *consulent werkverschaffing*.

2.2 Getallen

Hoewel heel veel schrijvers zich er niets van lijken aan te trekken, zijn de regeltjes voor het schrijven van getallen behoorlijk eenduidig:

- Getallen *tot duizend* worden aaneengeschreven. Na duizend volgt een spatie, getallen van meer dan duizend (zoals miljard, biljoen) worden los geschreven. Dus: *achtendertig*, *zevenhonderd*, *tweehonderduizend*, *honderdtwintig*, en *driehonderd-zevenenzestigduizend* *achthonderdnegentien*, *tweeduizend twee*, en *drie miljoen*.
- Bij breuken schrijven we teller en noemer los, tenzij de breuk deel uitmaakt van een vaste meerledige samenstelling.

We zeggen dus dat *een derde* van de *Tweede Kamer* tegen was, terwijl een *tweederdemeerderheid* voor stemde. Maar: *twee derde* van de aanwezigen stemde voor.

- Bij rangtelwoorden schrijven we het getal en de uitgang aan-een.

Je mag kiezen: *1ste, 2de* en *8ste* of *1e, 2e* en *8e*.

- Getallen tot en met twintig en ronde getallen schrijven we meestal voluit. Dus *zeventien, zestig*, maar *74* en *382*.

2.3 Bijzondere samenstellingen van drie of meer delen

Volgens het *Groene Boekje* schrijf je *Tweede Kamerfractie* zonder koppelteken, omdat het een eigennaam is. Zo is het bijvoorbeeld ook *Albert Heijnfiliaal*. Voor de leesbaarheid mag je er eventueel *Albert Heijn-filiaal* van maken.

Ook bij vaste samenstellingen met een getal in cijfers en een zelfstandig naamwoord, schrijf je geen koppelteken: *1 aprilgrap* en *5 meifeest*. Maar: *eenaprilgrap* en *vijfmeifeest*.

2.4 Overige principes

- Als *er, daar, hier* of *waar* voor een voorzetsel staat, wordt het eraan vast geschreven.

Dus *erin, daarboven, waarvoor* en *erbovenop*.

- Afleidingen van meerdelige geografische namen worden niet aan elkaar geschreven.

Een man uit *Zuid-Afrika* schrijf je als *Zuid-Afrikaan*.

- Ook zelfstandige naamwoorden die van meerdelige werkwoorden zijn afgeleid worden aaneengeschreven.

Dus stel je een machine in bedrijf, dan is dat een *inbedrijfstelling*.

- Combinaties van zelfstandige naamwoorden met letters, symbolen en cijfers worden met een koppelstreepje geschreven. We schrijven dus *65+-kaart*, *VN-conferentie* en *e-boek*.
- Vormen van scheidbare werkwoorden schrijven we aaneen wanneer de delen in de goede volgorde achter elkaar staan en er geen ander woord tussen staat. Dus voor *opbellen* wordt dat: *ik zal opbellen*, *ik belde op*, *ik heb opgebeld*, *ik probeer op te bellen* en *hang niet op wanneer ik je opbel*.
- Bij enkele Griekse en Latijnse voorvoegsels wordt alleen een koppelstreepje geschreven als er sprake is van klinkerbotsing: *co-ouder*, *pre-industrieel*.

2.5 Een streepje om verwarring te voorkomen

In samenstellingen waarin twee letters achter elkaar komen te staan die samen het teken voor een klinker kunnen vormen, gebruikten we in de oude spelling (voor 1995) soms een trema (*zoëven*) en soms een koppelteken (*auto-ongeluk*) om verwarring over uitspraak of betekenis te voorkomen. In de nieuwe spelling gebruiken we daarvoor in principe alleen nog maar een koppelteken. Dus *zeeëend* wordt geschreven als *zee-eend* en *naäpen* wordt *na-apen*.

Bij getallen doen we dat echter niet, dus het blijft *tweëntwintig*. En ook moet het in de samenstelling wel om twee delen gaan die ook zelfstandig voor kunnen komen (dus het blijft *geëmancipeerd*), tenzij het om het achtervoegsel *-achtig* gaat (dus we schrijven *lila-achtig* en niet *lilaächtig*).

Overigens is het zo dat het trema vervalt, zodra je een woord op de plaats van dat trema afbreekt naar de volgende regel. Dan wordt *tweëntwintig* dus *twee-entwintig*.